

УДК [528.94:504] : 379.85

О.С. Журавель

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ ДЛЯ ПОТРЕБ ТУРИЗМУ

Вступ. Масовий розвиток туристичної індустрії має серйозні наслідки для екосистем, спільнот і культур в усьому світі, що призводить до погіршення рекреаційних умов природних територій. Відповідно до статті 6 Закону України «Про туризм» [2], збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля є однією з основних цілей державного регулювання в галузі туризму, яке потребує відповідного інформаційного забезпечення. Найбільш наочною, інформативною та комплексною формою подачі інформації є система картографічних творів, що будуть відображати екологічні умови та фактори розвитку туризму, вплив туристичної діяльності на довкілля та забезпечувати екологічну оцінку і планування рекреаційних зон.

Вихідні передумови. Еколого-географічне картографування для потреб туризму є новим, недостатньо вивченим напрямом тематичної картографії. Безпосередньо в літературі історія його розвитку не досліджується. Однак, у роботах В.А. Барановського [1] та Т.Г. Сваткової [6] як різновид медико-екологічних згадуються карти рекреації. У своїй роботі Л.Г. Руденко, Г.О. Пархоменко, А.М. Молочко та ін. [3] зауважують, що в існуючих наукових класифікаціях карт місце рекреаційних карт не визначено. В основному, розвиток еколого-географічного картографування для потреб туризму можна простежити за відображенням екологічної інформації на туристичних картах та туристичної інформації на екологічних картах. Найбільш фундаментальними роботами з аналізу атласного природоохоронного картографування є монографії І.Ю. Левицького і В.А. Пересадько [4, 5], у яких розглянуто зображення природоохоронної інформації в атласах різної тематики.

Метою даної статті є виявлення схожості (відмінностей) у відображенні екологічної інформації на туристичних картах та туристичної інформації на екологічних картах.

Виклад основного матеріалу. Аналіз картографічних творів, виданих за останні 50 років, показав, що у цей період активно розвивалося еколого-географічне картографування, об'єктом якого є екологічний стан території. Проте екологічні аспекти розвитку туризму в картографічних творах відображені фрагментарно.

Аналіз роботи І.Ю. Левицького і В.А. Пересадько [4, 5] показав, що з 220 іноземних атласів, виданих з 1945 по 1985 р., лише в 58 така інформація відображувалася на картах туристичної тематики, а серед 107 радянських атласів, виданих у той самий період, – у 51. Більша детальність та глибина подачі матеріалу в радянських атласах досягається за рахунок включення до змісту шкільно-краєзнавчих атласів природоохоронної інформації та видання надзвичайно повних та глибоких за змістом комплексних атласів. Основним елементом екологічного змісту туристичних карт є природоохоронні об'єкти. Способи зображення еколого-природоохоронного змісту на туристичних картах є досить одноманітними (значки, ареали, лінійні знаки, якісний фон), що витікає з одноманітності змісту інформації.

Виходячи з урізноманітнення переліку еколого-природоохоронних елементів змісту на туристичних картах, історію розвитку еколого-географічного картографування для потреб туризму можна розбити на декілька періодів. Хронологічно її початок співпадає з початком екологічного картографування (початок 70-х рр. XX ст. - у Франції, США, Канаді та кінець 80-х рр. XX ст. – у країнах колишнього СРСР [1]). Так, на туристичних картах закордонних атласів вперше з'являється інформація про забрудненість природних парків, про території, закриті для туризму, відвідуваність (навантаженість) національних парків. Однією з цікавих карт є "Попереднє планування туризму" (Атлас провінцій Лангедок та Русільон, 1970 р., масштаб: у 13 мм – 10 км), на якій поряд з природоохоронними об'єктами та рекреаційними зонами зображені промислові центри. До радянських комплексних ат-

ласів, виданих у цей період, включаються карти оцінки природних умов, на яких показані місця, придатні для відпочинку.

У 80-ті рр. XX ст. на більшості екологічних та природоохоронних карт починають відображати кліматичні курорти, відбувається конкретизація природоохоронної інформації. До змісту значної кількості туристських маршрутних схем включаються промислові підприємства та центри. Наприклад, в «Атласі Німецької Демократичної Республіки» (1981р.) вперше одночасно зображуються курорти, санаторії, рекреаційні зони і забруднення повітря.

У 90-ті рр. XX ст. видаються перші карти, які можна розглядати як еколого-географічні, розроблені для потреб туризму. У Харкові створено «Екологічну карту Харківської області» (1995 р., масштаб 1: 300 000), карта-врізка якої (масштабу 1: 1 000 000) відображує рекомендовані напрями використання територій для відпочинку. В серії карт «Україна. Природне середовище та людина.» (1993 р.) відображені умови розвитку рекреації, позитивні та негативні лікувальні фактори (карта „Розвиток рекреації”, 1: 6 000 000). Отже, на цьому етапі і туристичне, і еколого-географічне картографування починають мати спільну тематику, як то: межі заповідників, заказників, національних парків тощо. Природоохоронна інформація (пам'ятки природи, дендрологічні, ботанічні, зоологічні сади тощо) з'являється на туристичних схемах міст. Майже шоста частина виданих у цей період туристичних карт не має ані екологічних, ані природоохоронних показників.

Починаючи з 2000 р. в рамках еколого-рекреаційних досліджень у змісті екологічних карт представляють: умови відпочинку, рекреаційний потенціал, екологічний рекреаційний потенціал, екологічну ситуацію в рекреаційних районах тощо. Так, в «Національному атласі Білорусі» (2002 р.) відображено рекреаційну оцінку та рекреаційний потенціал ландшафтів. Слід також наголосити на тенденції до зменшення кількості інформації про необхідність дбайливого ставлення до природи в сучасних туристичних картографічних творах. Якщо в картографічних творах, виданих до 1990 р., така інформація є в текстовому вигляді хоча б в 10 % випадків, то в текстах до сучасних туристичних карт вона відсутня взагалі. Це безперечно є негативною тенденцією.

Висновки та перспективи подальших пошуків. Аналіз історії розвитку еколого-географічного картографування для потреб туризму показав, що еколого-географічний та туристичний напрями тематичної картографії протягом своєї історії розвивалися окремо один від одного, що значно ускладнює проведення досліджень та реалізацію державних програм у туристичній галузі. Отже, необхідним є пошук спільних показників для картографування з метою визначення оптимального переліку еколого-географічних картографічних творів для потреб туризму. Такі твори комплексно відображатимуть екологічні умови і фактори розвитку туризму та забезпечать оцінку рекреаційних територій з екологічної точки зору.

Література:

1. Барановський В.А. Екологічна географія і екологічна картографія. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 252 с.
2. Закон України «Про туризм», № 324/95-ВР від 15 вересня 1995 року.
3. Картографическое исследование природопользования (теория и практика работ) / Л.Г. Руденко, Г.О. Пархоменко, А.Н. Молочко и др.; отв. ред. А.П. Золовский. – К.: Наук. думка, 1991. – 212 с.
4. Левицкий И.Ю., Пересадько В.А. Атласное картографирование охраны природы и использования природных ресурсов. Анализ зарубежных атласов. – М., 1987. – 398 с.
5. Левицкий И.Ю., Пересадько В.А. Атласное картографирование охраны природы и использования природных ресурсов. Анализ карт советских атласов. – М., 1988. – 684 с.
6. Сваткова Т.Г. Особенности экологического картографирования // Картографія та вища школа: Зб. наук. праць. – К., 2000. – Вип. 4. – С. 255-257.